

УДК 657.1

Малюга Н.М.
д.е.н., професор
професор кафедри обліку та оподаткування
Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ, Україна

ПОЗИТИВІЗМ У РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Інтерес дослідників до методологічних проблем у сфері їх наукових пошуків переживає піднесення й падіння залежно від наявності чи відсутності міцного методологічного фундаменту. Коли наука розвивається за сталою траєкторією (період “нормальної науки” за Куном), методологічні питання, як правило, знаходяться на периферії уваги. Але в період криз, викликаних внутрішньонауковими чи зовнішніми причинами, методологічні основи науки піддаються інтенсивній рефлексії. Саме сучасний період у розвитку бухгалтерського обліку характеризується пошуком такої теоретико-методологічної основи, яка б визначила подальший розвиток обліку та дозволила б науці досягти “нормального” стану на новому рівні. Тому підлягають актуалізації теоретико-методологічні проблеми бухгалтерського обліку з урахуванням сучасних підходів до пояснення дійсності.

Методологія – вивчення зв'язку між теоретичними концепціями та обґрунтованими висновками про реальність; той напрям розвитку економічної думки, де розглядаються способи, якими економісти обґрунтовують свої теорії, а також причини, якими пояснюються переваги однієї теорії над іншою. Методологія одночасно є описовою (позитивною) та приписуючою (нормативною) дисципліною. Облікові теорії, що знаходять методологічну підтримку в сучасних умовах, базуються на позитивній філософії.

Позитивізм (франц. Positivisme, від лат. positivus – позитивний) – філософський напрям, що базується на принципі: будь-яке справжнє, “позитивне” знання можна отримати лише як результат окремих спеціальних наук та їх синтетичного поєднання, і що філософія як особлива наука, яка претендує на самостійне дослідження реальності, не має права на існування [1, с. 631-632]. Історія розмежування позитивної й нормативної економічних теорій, “наукової” економічної теорії і практичних порад з питань економічної політики нараховує понад 150 років і бере початок з праць Нассау Сеніора і Джона Стюарта Мілля [2, с. 190]. Приблизно в другій половині XIX ст. цю відмінність, яка стала звичною в економічній теорії, почали змішувати і практично ототожнювати з існуючою у філософів-позитивістів відмінністю між тим, що “є”, і тим, що “повинно бути”, між фактами і цінностями, між ймовірно об'єктивними, описовими твердженнями про світ і приписуваними оцінками його стану. Це ототожнення полягало у простому віднесенні позитивної

економічної теорії до фактів, а нормативної – до цінностей. На доповнення до різниці між питаннями “Що є?” і “Що повинно бути?” існують інші дихотомії, на яких базується різниця між нормативною та позитивною економічними теоріями.

Розвиток позитивної теорії спрямований на визначення облікових стандартів. Дослідники зосереджуються на питанні про те, чому фірми витрачають кошти, намагаючись вплинути на встановлення облікових стандартів, ґрунтуючись на припущеннях, що: а) менеджмент відіграє центральну роль у встановленні облікових стандартів і б) фірми будуть намагатися впливати на органи, які встановлюють стандарти, оскільки стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності можуть впливати на майбутні грошові потоки фірми.

Факторами, які стимулюють участь менеджерів у процесі лобіювання облікових стандартів, є: податки, правове регулювання, належна винагорода адміністрації, витрати на ведення бухгалтерського обліку та політичні витрати. Ці фактори об’єднуються в модель, яка прогнозує, що великі фірми підтримають зміни облікових стандартів, які занижують їх прибуток.

Позитивна теорія бухгалтерського обліку підкреслює концептуальну роль облікової інформації. Облікові процедури є засобами для зниження витрат представництва. В основі нормативних теорій бухгалтерського обліку лежить припущення про суспільний інтерес. Альтернативним припущенням є те, що індивіди, втягнені в політичний процес, діють, виходячи з власних інтересів.

Стимул для дослідників створювати нормативні теорії бухгалтерського обліку полягає в тому, що такі теорії служать для виправдання політичних дій. Політики та бюрократи потребують доведень наявності суспільного інтересу для виправдання своїх дій перед засобами масової інформації та виборцями.

Крім того, при дослідженні природи попиту на облікові теорії як економічні блага, в регульованому та нерегульованому економічних просторах, можна виявити, що державне регулювання посилює попит на облікові теорії, оскільки спонукає індивідів до лобіювання “за” чи “проти” запропонованих облікових процедур, а теорії бухгалтерського обліку корисні при відстоюванні тієї чи іншої позиції при лобіюванні. Отже, виникає попит на множину облікових теорій для відстоювання позицій різних груп, які беруть участь у політичному процесі.

Так, можна назвати наступні цілі, які переслідуються при лобіюванні облікових теорій, що обґрунтовують доцільність: 1) зниження прибутку (прагнення зменшити дивіденди, коли власники і керівники – різні особи; бажання мінімізувати суми виплат засновникам, які виходять з товариства; прагнення зменшити суми нарахованих податків); 2) завищення прибутку (збільшення дивідендів у випадках, коли власники і керівники одні й ті ж особи; залучення інвесторів; отримання більших переваг при залученні кредитів); 3) зміни власного капіталу і витрат (зміна показників власного

капіталу для досягнення необхідного рівня; зміна структури кошторису витрат для досягнення необхідної рентабельності при державному регулюванні цін; збільшення власного капіталу для запобігання примусової ліквідації підприємства згідно господарського законодавства).

В цілому характеризуючи позитивний напрям у розвитку наукової думки у сфері бухгалтерського обліку, можна виділити наступні ознаки, які залишаються незмінними: сутність бухгалтерського обліку – описання фактів господарського життя, а не розкриття предмету і методу; оцінка – перевага віддається оцінці за поточними реалізаційними цінами, а не за собівартістю; ступінь стандартизації – прагнення до стандартизації методології бухгалтерського обліку і його процедури; критерій істинності обраної методології – перевірка практикою.

Список використаних інформаційних джерел

1. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. – К.: Знання України, 2005. – 1200 с.
2. Блауг М. Методология экономической науки, или Как экономисты объясняют. Пер. с англ. / Науч. Ред. и вступ. Ст. В.С. Автономова. – М.: НП «Журнал Вопросы экономики», 2004. – 416 с.
3. Панорама экономической мысли конца XX столетия / Под ред. Д. Гринэуэя, М. Блини, И. Стюарта: В 2-х т. / Пер. с англ. под ред. В.С. Автономова и С.А. Афонцева. Т. 1. XVI. – СПб.: Экономическая школа, 2002. – 668 с.

УДК 657

Марценюк Р.А.

*к.е.н. доцент кафедри бухгалтерського обліку
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна*

АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В СИСТЕМІ КОНТРОЛЮ: ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі успішна діяльність суб'єктів підприємництва вимагає раціональної організації та ефективного функціонування внутрішнього контролю, що залежить від рівня забезпеченості та достовірності аналітичної інформації. Результативність діяльності підприємства в умовах ринкової економіки все більше стає залежним від якості інформації, котра є необхідною для прийняття управлінських рішень, основна частина якої формується в системі економічного аналізу. Тому, важливою передумовою якісного функціонування системи контролю є постійне використання методів економічного аналізу, що забезпечує систему управління необхідною